

Василь КОВАЛЬ

аспірант, Університет банківської справи, Львів, Україна, kovalv90@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-8095-5039

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ САМОДОСТАТНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ДОСВІД КРАЇН ЄС

Вступ. Реформування адміністративно-територіального устрою на базовому рівні та системи публічного управління в Україні у 2014–2020 рр. відбувалося з урахуванням досвіду країн ЄС щодо децентралізації адміністративних і фінансових повноважень на користь місцевого самоврядування. Сьогодні перший етап реформування завершено, територіальні громади, як базові ланки адміністративно-територіального устрою, створені на усій території України; також відбувся перерозподіл видаткових повноважень та дохідних джерел між різними рівнями управління. На часі – питання забезпечення фінансової самодостатності територіальних громад на довгострокову перспективу. Як показує досвід децентралізації в європейських країнах, цей процес надто тривалий. Загалом завдання, які сьогодні стоять перед Українською державою та місцевим самоврядуванням зокрема, ці країни уже вирішили з тією чи іншою мірою ефективності, що дає підстави говорити про можливість адаптації набутого досвіду до українських реалій.

Мета – проаналізувати європейські практики забезпечення фінансової самодостатності базових адміністративно-територіальних формувань задля подальшої адаптації найбільш результативних до українських умов.

Результати. Досліджено практику розвитку системи публічних фінансів на засадах децентралізації у країнах ЄС, виявлено різницю між рівнями децентралізації територіальних громад у різних країнах та тенденцію до перевищення рівня децентралізації видатків над рівнем децентралізації доходів. Акцентовано на ключових принципах забезпечення фінансової самодостатності територіальних громад у Європейській хартії місцевого самоврядування. Обґрунтовано існування у країнах ЄС фінансової “подушки” для розвитку територіальних громад у вигляді розподілених ресурсів із наднаціональних фондів. Зважаючи на відсутність такого механізму в Україні, аргументовано потребу дослідження європейських практик акумулювання достатніх фінансових ресурсів для розвитку громади, серед яких – податки на економічну діяльність (податок на доходи, податок на прибуток підприємств, місцевий податок на підприємницьку діяльність, майнові податки на комерційну нерухомість і землю) і місцеві запозичення.

Ключові слова: фінансова самодостатність, територіальна громада, децентралізація, податки, місцеві запозичення.

Рис.: 6, форм.: 1, бібл.: 19.

Vasyl KOVAL

Postgraduate student, Banking University, Lviv, Ukraine, kovalv90@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-8095-5039

ENSURING FINANCIAL SELF-SUFFICIENCY OF TERRITORIAL COMMUNITIES: EXPERIENCE OF EU COUNTRIES

Introduction. The change of the administrative-territorial system at the basic level and the reform of the public administration system in Ukraine in 2014–2020 took place on the basis of the experience of the EU countries regarding the decentralization of administrative and financial powers in favor of local self-government. Today, the first stage of reform has already been completed, because territorial communities as the basic units of the administrative-territorial system have been formed throughout the territory of Ukraine, as well as redistribution of spending powers and revenue sources between different levels of management. Accordingly, the issue of ensuring financial self-sufficiency of territorial communities for the long term is being updated. Decentralization in European countries took place in different periods, and therefore, the tasks that today face the Ukrainian state and local self-government in particular, these countries have already solved with one or another measure of efficiency, which makes it possible to talk about the possibility of adapting the acquired experience to domestic realities.

The purpose of the article is to study European practices of ensuring financial self-sufficiency of basic administrative and territorial formations for the further implementation of the most effective practices in domestic realities.

Results. The practice of developing the public finance system on the basis of decentralization in the EU countries was studied, the difference between the levels of decentralization of territorial communities in different countries and the tendency to exceed the level of decentralization of expenses over the level of income decentralization was revealed. Emphasis is placed on the key principles of ensuring financial self-sufficiency of territorial communities in the European Charter of Local Self-Government. The existence of a financial "cushion" for territorial communities in the form of distributed resources from supranational funds is substantiated. Given the lack of such a mechanism in Ukraine, the need to study European practices for accumulating sufficient financial resources for community development is argued, including taxes on economic activity (personal income tax, corporate income tax, local business tax, property taxes on commercial real estate and land) and local borrowing.

Keywords: financial self-sufficiency, territorial community, decentralization, taxes, local borrowing.

JEL Classification: H70, H72, H74.

Постановка проблеми. Зміна адміністративно-територіального устрою на базовому рівні та реформування системи публічного управління в Україні у 2014–2020 рр. відбувалися з урахуванням досвіду країн ЄС. Перший етап реформування завершено: територіальні громади, як базові ланки адміністративно-територіально-

го устрою, створені на усій території України, перерозподіл видаткових повноважень та дохідних джерел між різними рівнями управління відбувся, що дало змогу сформувати фінансову основу розвитку громад й окреслити сферу їх відповідальності. Тепер особливої значимості набувають питання забезпечення фінансової самодостатності

територіальних громад у довгостроковій перспективі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання особливостей розвитку системи публічних фінансів (і місцевих фінансів, як їх складової) на засадах децентралізації досліджують такі зарубіжні вчені, як: М. Балагер-Колл [1], В. Бартлетт [2], К. Вун Нам [3], Я. Гвязда [J. Gwiazda] [3], К. Дуліч [K. Dulic] [2], Б. Єдгенов [B. Yedgenov] [4], С. Іванов [5], Г. Канавіра-Бакареца [4], С. Кмезич [S. Kmezic] [2], В. Ласло [6], Х. Мартінес-Васкес [4], І. Нарбон-Перпінья [1], М. Павлова-Банова [7], Ж. Пейро-Паломіно [1], Е. Тортоза-Аусіна [1], П. Фрідріх [3], В. Хендріксон [8]. Серед українських науковців проблеми зміцнення фінансової основи розвитку територіальних громад аналізують: О. Ахмеров [9], Г. Возняк, І. Сторонянська [10], Б. Данилишин [11], О. Кириленко [12] і ін. Зважаючи на відносно короткий період функціонування територіальних громад на усій території України (з 2021 р.) та не зовсім досконалі інструменти забезпечення їх фінансової самодостатності, доцільно вивчати кращі практики європейських країн з метою подальшої адаптації до українських умов.

Метою статті є аналіз європейських практик забезпечення фінансової самодостатності базових адміністративно-територіальних формувань задля подальшої адаптації найбільш результативних до українських умов.

Виклад основного матеріалу дослідження. Система публічних фінансів на засадах децентралізації позитивно зарекомендувала себе у країнах ЄС та сприяла економічному зростанню регіонів, громад і країн загалом. Численні наукові дослідження вказують на існування причинно-наслідкового зв'язку між проведенням фінансової децентралізації та економічним зростанням на місцевому рівні [4, с. 13]. До слова, у

Польщі реформа сприяла більш ефективному функціонуванню місцевого самоврядування та розвитку гмін [3]; у Сербії обумовила економічний розвиток країни загалом [2]. Водночас, аналізуючи результати децентралізації у Болгарії, Угорщині, Словаччині, Румунії, Естонії, вчені та аналітики вказують на неоднозначність її впливу. Хоча позитивні результати від проведення реформ помітні, основним джерелом збільшення фінансових ресурсів громад стали трансферти з державного бюджету, що посилило залежність місцевого самоврядування від центрального рівня управління [7].

Про неоднозначність впливу децентралізації в країнах ЄС доводять дослідження аналітиків ОЕСР. Свій висновок вони зробили на основі розрахунку зведеного показника фіскальної децентралізації на рівні територіальних громад у ЄС (рис. 1).

На основі індексу можна судити про ступінь децентралізації на базовому рівні, а його розрахунок передбачає врахування: 1) ролі збільшення частки видатків бюджетів територіальних громад у зведених видатках; 2) залежності територіальних громад від трансфертів з державного бюджету; 3) вагомості місцевих податків і зборів у власних доходах бюджетів громад. Індекс визначається за формулою:

$$MDI = 100 * MSS^{0.5} * (1 - VFG)^{0.25} * (1 - DTR)^{0.25}, \quad (1)$$

де *MDI* – зведений показник фіскальної децентралізації на рівні територіальних громад, *MSS* – частка видатків бюджетів територіальних громад у зведених видатках, *VFG* – вертикальний фіскальний дисбаланс; *STR* – частка загальнодержавних податків у доходах бюджетів територіальних громад.

За результатами проведених розрахунків та аналізу, експерти ОЕСР виявили: 1) значну різницю між рівнями децентралі-

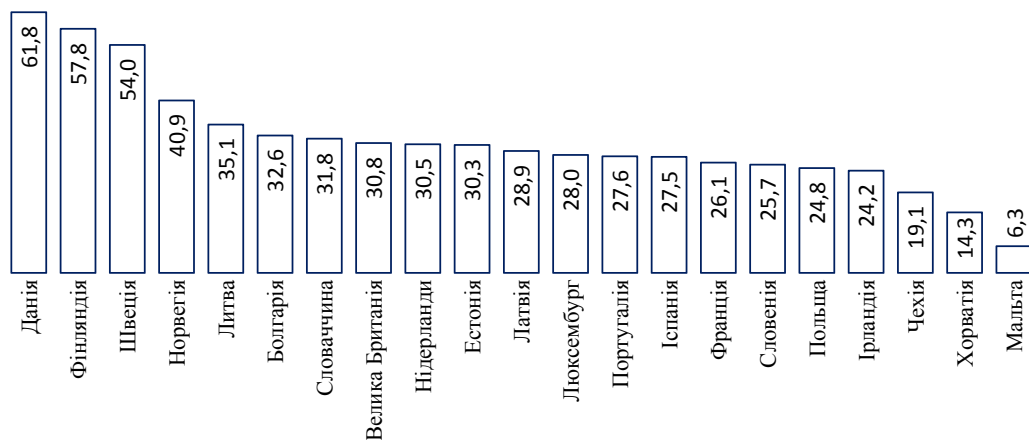

Рис. 1. Зведений показник фіскальної децентралізації територіальних громад у країнах ЄС, %, 2017 р.*

*Побудовано на основі [14].

зації територіальних громад у різних країнах ЄС (якщо для держав Північної Європи притаманний високий рівень децентралізації (40,9–61,8%), то для переважної кількості країн ЄС він значно нижчий). Причиною різниці є особливості архітектури систем місцевих фінансів у різних державах, які формуються під впливом низки чинників: місця у системі публічних фінансів держави, розміру адміністративно-територіальних утворень базового рівня, кількості субнаціональних рівнів управління, розподілу повноважень між рівнями управління, визначення джерел для їх фінансування тощо; 2) тенденцію до перевищення рівня децентралізації видатків над рівнем децентралізації доходів, що дало змогу зробити висновок про більшу увагу органів місцевого самоврядування у ЄС до виконання покладених на них повноважень, ніж до акумулювання доходів і їх максимізації [14].

З одного боку, це є свідченням вагомості міжбюджетних трансфертів як компоненти місцевих фінансів. З іншого, вказує на особливість фінансової системи ЄС, де однією із причин досягнення позитивних на-

слідків децентралізації у країнах-членах є суттєва фінансова підтримка громад і регіонів на наднаціональному рівні у межах регіональної політики згуртування, що забезпечує доступ громадам до значного обсягу спільних бюджетних ресурсів (відбувається процес централізованого перерозподілу фінансових ресурсів на чітко визначені цілі). Зважаючи на використання підходу, що орієнтований на громаду, на місцевий рівень впродовж десятиліть спрямовуються додаткові фінансові ресурси для підтримки і стимулювання розвитку міст, сіл, окремих територій (наприклад, віддалених і рідкозаселених територій) та цілих регіонів, а також чітко визначеної категорії населення (молоді, фермерів).

Вивчаючи досвід країн ЄС, варто врахувати: успіх реформи в напрямку децентралізації у цих державах значною мірою є результатом загальноєвропейської політики розподілу коштів, яка спрямована на розвиток регіонів і громад [9, с. 11].

Беручи до уваги історичні традиції, географічні умови та національні особливості розвитку країн, очевидно, що єдиного під-

ходу до забезпечення фінансової самодостатності територіальних громад немає, проте є усталені правила, принципи, критерії та практики, які можна використовувати, як базову конструкцію національної моделі публічних фінансів.

Ключові принципи забезпечення фінансової самодостатності територіальних громад визначені у Європейській хартії місцевого самоврядування [15], яка “узагальнила надбання тривалого періоду розвитку системи місцевого самоврядування в Європі” [12] (рис. 2). Вони полягають у:

- праві місцевого самоврядування на власні адекватні фінансові ресурси;
- відповідності між обсягом фінансових ресурсів та визначеними повноваженнями;
- наявності місцевих податків і зборах у складі фінансових ресурсів місцевого самоврядування;
- диверсифікованому і гнучкому характері фінансів місцевого самоврядування; процедурі бюджетного вирівнювання, що сформована на засадах економічної свободи органів місцевого самоврядування;
- доступі до ринку капіталів.

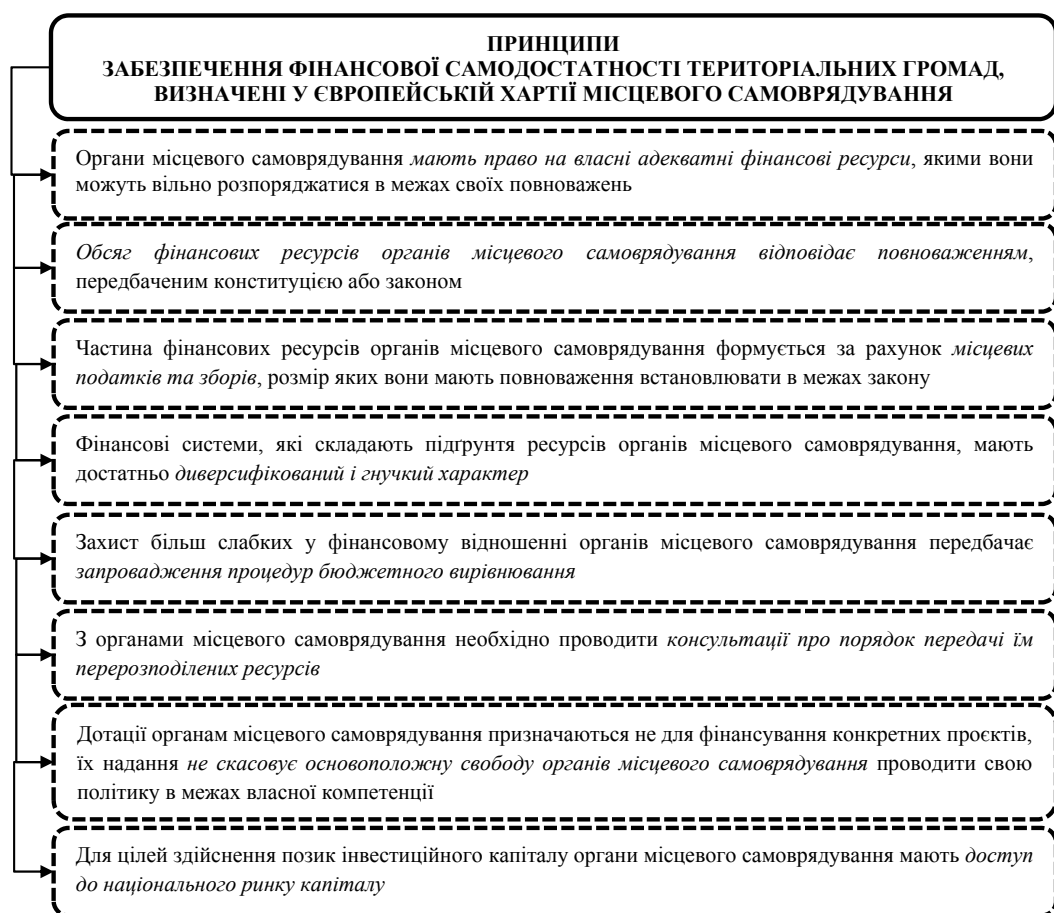

Рис. 2. Принципи забезпечення фінансової самодостатності територіальних громад*

* Складено на основі [12].

Зважаючи на існування у країнах ЄС фінансової “подушки” для територіальних громад у вигляді розподілених ресурсів із наднаціональних фондів та її відсутність в Україні, акцентуємо увагу на дослідженні європейських практик акумулювання достатніх фінансових ресурсів для розвитку громади.

Фінансовою основою надання якісних послуг населенню громад у країнах ЄС є доходи місцевих бюджетів, які формуються шляхом акумулювання надходжень від податків і зборів (37,3%), а також надання трансфертів з центрального бюджету (47,4%) (рис. 3). Визначення джерел власних доходів місцевих бюджетів у країнах ЄС зазвичай відбувається на основі врахування таких аспектів: 1) забезпечення оптимальної охопності джерел доходів – спрямоване на справедливий розподіл податкового тягаря між різними групами платників податків, які утворюють місцеву громаду, а також уникнення значної фрагментації джерел доходів (що може призвести до збільшення вартості їх адміністрування); 2) акумулювання переважного обсягу надходжень до місцевого бюджету

з джерел на території громади – по-перше, передбачає покладання відповідальності за забезпечення фінансової спроможності територіальної громади на орган місцевого самоврядування та платників податків-суб’єктів місцевої економіки; по-друге, забезпечує зв’язок між умовами для залучення і діяльності суб’єктів господарювання та обсягами зібраних платежів до бюджету, адже система місцевих доходів має містити стимули, щоб органи місцевого самоврядування докладали зусиль для збільшення обсягів надходжень та їх раціонального використання; 3) рівномірний розподіл на території країни джерел формування доходів бюджетів територіальних громад для уникнення надмірних диспропорцій їх фінансового забезпечення [5].

У країнах ЄС фінансова самодостатність громад значною мірою забезпечується через акумулювання податків від ведення економічної діяльності на їх території. Це підтверджується проведеними Європейською комісією дослідженнями (рис. 4), у яких виявлено порівняно вищий рівень економічного зростання за період 2015–2019 рр.

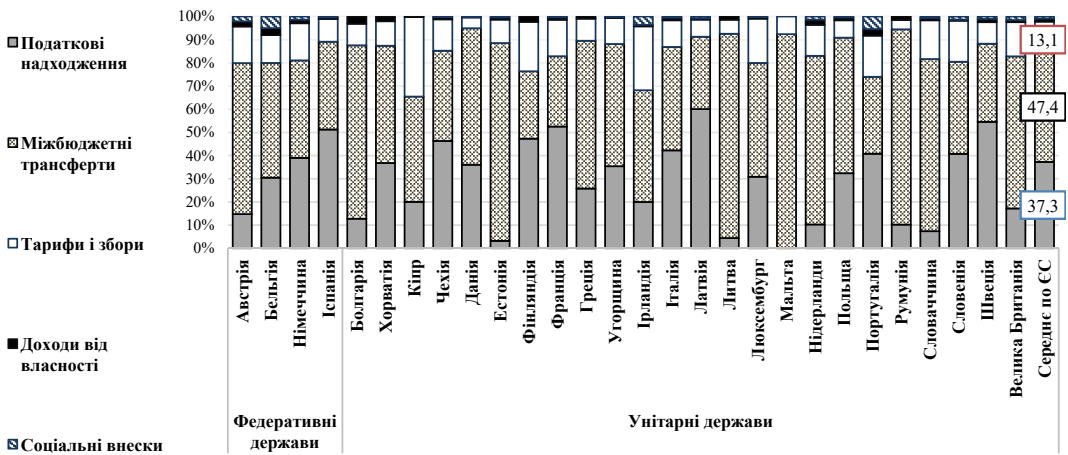

Рис. 3. Структура доходів бюджетів територіальних громад у країнах ЄС, 2017 р.*

* Побудовано на основі [16].

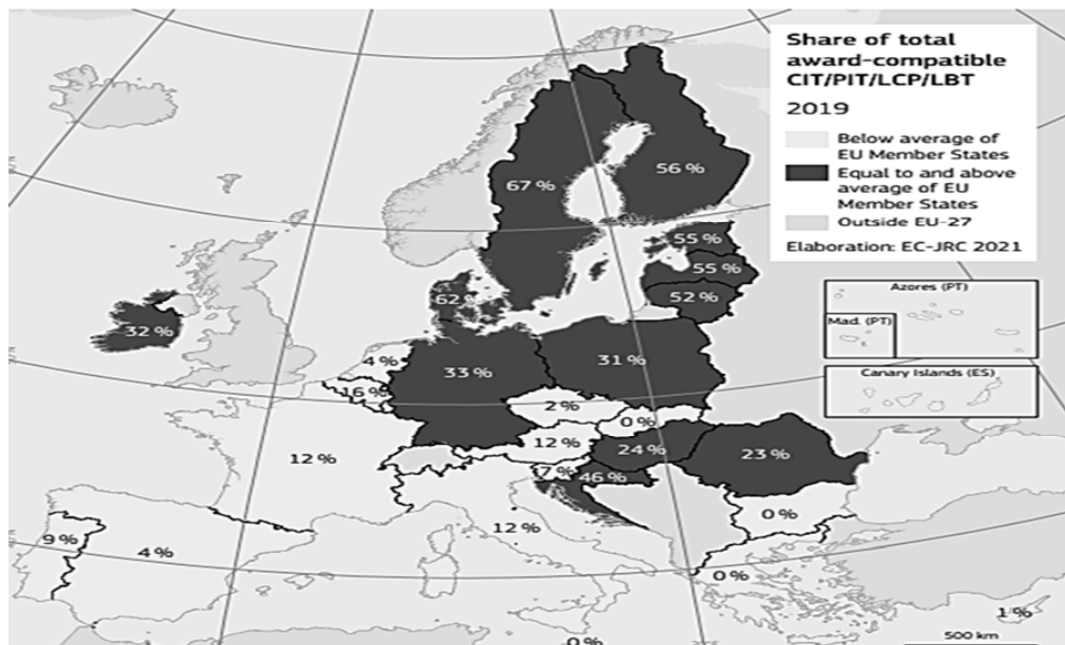

Рис. 4. Середній рівень економічного зростання у країнах-членах ЄС у 2015–2019 рр., %*

* Побудовано на основі [17].

(“доковідний” період) серед країн-членів ЄС з вищими частками доходів від справляння податків з економічної діяльності до бюджетів муніципалітетів. Показано, що існує сильний каузальний зв’язок між налагодженістю і якістю взаємодії органів місцевого самоврядування із місцевим бізнесом та рівнем економічного зростання громад [1].

Зрозуміло, що зростання місцевої економіки передбачає збільшення обсягів податкових надходжень до бюджетів громад. Відповідно, органи самоврядування зацікавлені у пошуку можливостей підтримки бізнесу в межах своєї юрисдикції. Оскільки базовий рівень управління перебуває у постійній взаємодії із населенням та суб’єктами підприємництва (чого немає на регіональному і центральному рівнях), саме органи місцевого самоврядування мають змогу виявити перешкоди залучення і розвитку підприємств на свою територію та нівелювати їх. Існує багато способів, завдяки використан-

ню яких орган управління громади сприятиме продуктивності бізнесу на своїй території: налагодження ефективної транспортної інфраструктури, надання землі для її комерційного використання, розвиток високоякісної шкільної і професійної освіти, швидкість здійснення адмінпроцедур тощо.

До податків, які справляють за результатами ведення економічної діяльності на місцевому рівні у країнах ЄС, належать: податок на прибуток підприємств, місцевий податок на підприємницьку діяльність, податок на доходи фізичних осіб, податки на комерційну нерухомість та землю. При цьому частка таких податкових доходів бюджетів адміністративно-територіальних формувань базового рівня у різних країнах відрізняється (частка податків від економічної діяльності у складі доходів місцевих бюджетів у країнах ЄС становить у середньому 23%), що зумовлене особливостями національних податкових систем (рис. 5).

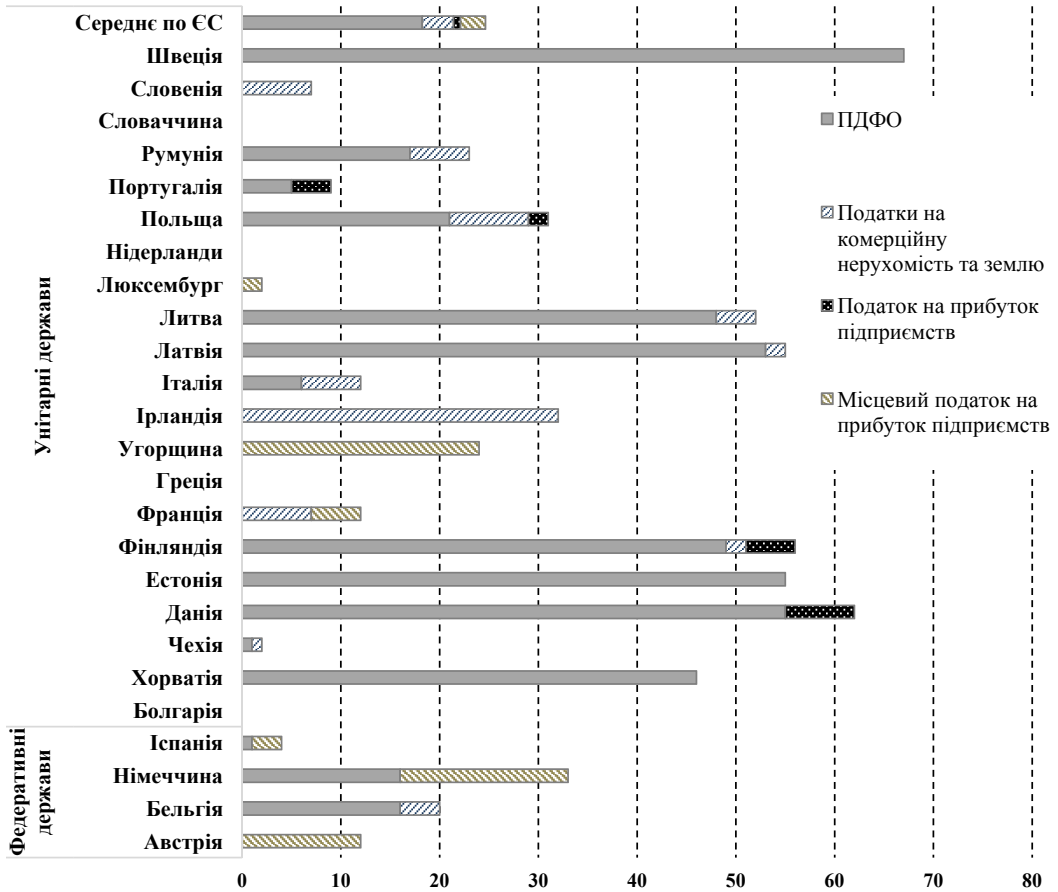

Рис. 5. Частка податків на економічну діяльність у доходах бюджетів територіальних громад у країнах ЄС, 2019 р.*

* Побудовано на основі [17].

В складі податків на економічну діяльність, які акумулюються до бюджетів адміністративно-територіальних формувань базового рівня у країнах ЄС, варто виокремити три види, кожен з яких має свої особливості.

1. Податки на доходи – взаємозалежність між ними та рівнем розвитку місцевої економіки очевидна, адже доходи від їх справляння зростають в умовах збільшення кількості працівників або їх продуктивності (яка проявляється у зростанні заробітної плати). Аналізуючи особливості адміністрування податків на доходи до бюджетів країн

ЄС, можна виокремити три схеми розподілу надходжень від їх справляння: децентралізована (передбачає встановлення ставок податку на різних рівнях управління, відповідно доходи надходять і до центрального бюджету, і до місцевих бюджетів; поширена у скандинавських країнах); централізована (податки справляються до центрального бюджету, їх перерозподілення до місцевих бюджетів не відбувається; схема характерна для Франції та Великої Британії); горизонтальне вирівнювання надходжень (податки на доходи акумулюються на окремих

міжбюджетних рахунках, з яких ці кошти розподіляються між бюджетами відповідно до встановленої на законодавчому рівні формули) [10].

Відмінністю адміністрування податку на доходи у більшості країнах ЄС, де податок визначено джерелом доходів місцевих бюджетів, від української практики є його зарахування до бюджету за місцем проживання фізичної особи-платника, а не за місцем праці (як в Україні). Розглядаючи цей вид платежів, як основне джерело забезпечення фінансової самодостатності територіальних громад, адаптація зарубіжного досвіду до українських умов у контексті зміни схеми зарахування податку на доходи за місцем проживання особи характеризувалася б низкою позитивних наслідків, забезпечивши вирівнювання диспропорцій фінансових ресурсів територіальних громад. Це сприяло б зростанню податкових надходжень до бюджетів сільських громад, на території яких немає великих платників податків і не розвинений малий та середній бізнес, хоча і характеризувалася б “відтоком” бюджетного ресурсу у міських територіальних громадах, де концентрується підприємництво. Проте, з іншого боку, це практично повністю нівелює роль цього податку як платежу за економічну діяльність і переводить його до категорії плати за користування соціальними послугами у громаді проживання.

2. Майнові податки (податки на землю та нерухоме майно) – належать до місцевих податків і зборів у переважній кількості країн ЄС, характеризуються значним доходним потенціалом та стабільністю надходжень до місцевих бюджетів. Однак проблемою застосування податків у контексті забезпечення фінансової самодостатності громади є непопулярність серед платників, в т.ч. інвесторів, що впливає і на рішення органів місцевого самоврядування про їх встановлення. Підтвердженням цього є відносно

низькі податки на нерухомість у країнах ЄС, де середня частка майнових податків становить 4,6% доходів бюджетів (для порівняння, у США вона дорівнює 12,2%) [8].

3. Прибуткові податки – до цієї категорії належать податки, які генерують надходження до місцевого бюджету від господарської діяльності, яка ведеться на відповідній території (податок на прибуток підприємств, місцевий податок на підприємницьку діяльність). Доцільність їх зарахування до місцевого бюджету обумовлена тим, що ці платежі служать певною винагородою для органу місцевого самоврядування за провадження ним ефективної економічної політики та для територіальної громади за діяльність в аралі її життєдіяльності.

Аналіз досвіду країн ЄС дає змогу з'ясувати: податки на економічну діяльність можна розглядати як інструмент забезпечення фінансової самодостатності територіальних громад і стимулювання органів місцевого самоврядування до ефективної діяльності лише у випадку, коли ці податки справляють до бюджетів базового рівня. У деяких країнах ЄС податки на економічну діяльність надходять до центрального/регіональних бюджетів і розподіляються між бюджетами базових адміністративно-територіальних формувань за встановленою формулою (яка, проте, не враховує внеску місцевих органів влади у ці доходи). Відтак територіальні громади не отримують жодних фінансових переваг від формування місцевого бізнес-клімату.

З іншого боку, на акумулювання надходжень від податків на економічну діяльність суттєво впливають умови, в яких розвивається місцеве самоврядування. Якщо доходи від справляння до бюджету громади податків на доходи, податку на прибуток підприємств, місцевого податку на підприємницьку діяльність, майнових податків на комерційну нерухомість і землю є незначни-

ми, порівняно з іншими доходами бюджету (найчастіше йдеться про трансферти із бюджетів вищих рівнів або майнові податки на житлову нерухомість), органи місцевого самоврядування акцентуватимуть увагу передовсім на цих, “більш перспективних”, джерелах доходів. Це зазвичай результується зниженням уваги до питань розвитку і продуктивності місцевої економіки. І навпаки, чим вища частка доходів від податків, які акумулюються за результатами ведення економічної діяльності на території громади, тим більше зростає вага таких податків як винагороди за “турботу” органів місцевого самоврядування про місцевий бізнес.

Іншим вагомим інструментом забезпечення фінансової самодостатності територіальних громад є місцеві запозичення, найбільш розповсюдженими формами яких є кредити фінансово-банківських установ та облігаційні позики (рис. 6).

Традиційним і найчастіше використовуваним у країнах ЄС способом залучення додаткових фінансових ресурсів є запозичення у банківських установах. При цьому у багатьох країнах банки, будучи зацікавленими у розширенні клієнтської бази, про-

понують спеціальні пільгові ставки для їх залучення на кредитний ринок. Натомість випуск муніципальних облігацій є формою залучення фінансових ресурсів у контексті інфраструктурного розвитку території.

Використання місцевих запозичень органами місцевого самоврядування на практиці має суттєві переваги і несе з собою додаткові можливості для розвитку територіальних громад, дає змогу:

- реалізувати більше інвестиційних проєктів за короткий період часу через залучення додаткових фінансових ресурсів;
- користуватися результатами від вкладення позичених коштів сьогодні, коли їх повернення передбачене у майбутніх періодах і розтягнуте у часі;
- зберегти вартість капіталу якомога нижчою для муніципальних позичальників;
- забезпечити зростання вагомості муніципалітетів у виборі та реалізації капітальних інвестицій.
- стимулювати активність міжнародних фінансових установ у регіонах та на базовому рівні управління, а механізми покращення кредитування і гарантійні фонди, що утворені за підтримки донорів і міжна-

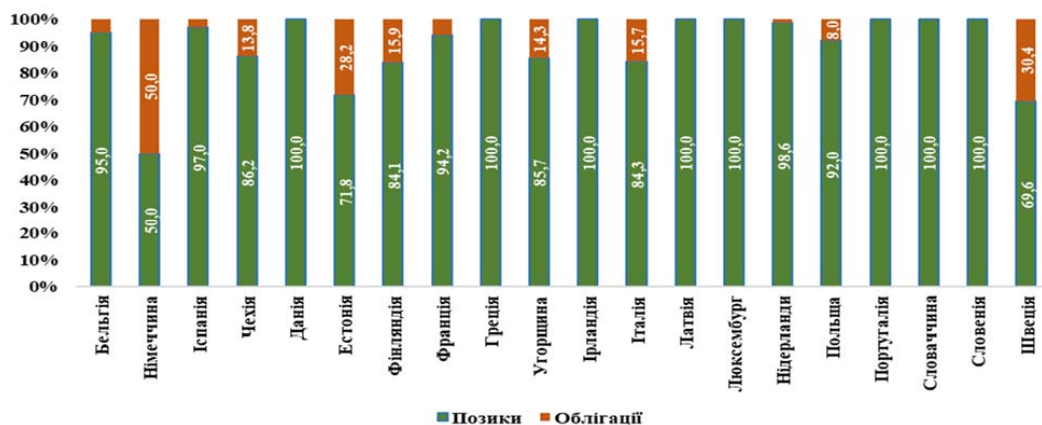

Рис. 6. Структура місцевих запозичень органів місцевого самоврядування у країнах ЄС, 2017 р.*

* Побудовано на основі [18].

родних кредиторів, суттєво покращують доступ органів місцевого самоврядування до зовнішнього фінансування [19].

Практика здійснення місцевих запозичень поширена на базовому рівні у країнах ЄС, проте достатньо нерівномірно. На країни Західної Європи (зокрема, Францію, Німеччину, Італію) припадає більше 2/3 усього обсягу запозичень у ЄС, що пов'язано із налагодженою і розвиненою системою місцевих запозичень.

Органи місцевого самоврядування територіальних громад у країнах Центрально-Східної Європи більш обережні у питаннях здійснення запозичень, що пов'язано із неготовністю муніципалітетів брати позики та додаткову відповідальність. А використання інструменту запозичень органами місцевого самоврядування значною мірою пов'язане із намаганням громад максимально залучити кошти наднаціональних фондів ЄС для реалізації інфраструктурних проєктів [6]. Вимоги щодо співфінансування накладають великий фінансовий тягар на органи місцевого самоврядування і характеризуються потребою пошуку достатніх фінансових ресурсів. Відповідно, щоб отримати додаткові кошти, органи управління громад звертаються на ринки капіталу та стають боржниками.

Корисним з позиції виявлення можливих ризиків і перешкод є аналіз досвіду використання інструменту запозичень місцевим самоврядуванням країн Південно-Східної Європи, які не є членами ЄС. У цих країнах слабе фінансове становище місцевих органів влади у поєднанні з незначним досвідом банків оцінити кредитоспроможність муніципалітетів суттєво сповільнює розвиток місцевих кредитних ринків. Хоча сторона пропозиції (банківські установи) на ринку муніципальних позик характеризується достатньою ліквідністю, сторона попиту (органи місцевого самоврядування) наразі

представлена великими адміністративно-територіальними формуваннями, які мають міцне фінансове становище [19].

Така тенденція свідчить про необхідність посилення фінансово-економічного потенціалу територіальних громад, що вимагає розширення законодавства і розвитку фінансового менеджменту на базовому рівні управління. Окрім того, зважаючи на набутий досвід органів місцевого самоврядування у сфері місцевих запозичень в інших країнах, можна виокремити основні умови, які нівелюють можливі ризики від використання цього інструменту, зокрема: 1) додатковий ресурс, акумульований від здійснення запозичення, варто використовувати для капіталовкладення, а не для фінансування поточних витрат, що дасть змогу забезпечити отримання економічного ефекту від вкладених коштів; 2) потрібно визначити граничну частку запозичень у доходах бюджету територіальної громади у певному періоді та частку витрат на обслуговування боргу. Обмеження на обсяг коштів на обслуговування місцевого боргу діють у багатьох країнах ЄС – у Польщі (15% доходів місцевого бюджету), Хорватії (20%), Італії (25%), Чехії (15%) [12].

Висновки. За результатами дослідження практики країн ЄС щодо забезпечення фінансової самодостатності адміністративно-територіальних формувань на базовому рівні можна зробити такі висновки.

Існує різниця між рівнем децентралізації територіальних громад у різних країнах ЄС, причиною чого є особливості архітектури систем місцевих фінансів у цих країнах. Успіх реформи децентралізації в країнах ЄС, є результатом загальноєвропейської політики підтримки розвитку територій на всіх рівнях: наднаціональному, державному, регіональному, місцевому.

2. Забезпечення фінансової самодостатності територіальних громад у країнах

ЄС відбувається з дотриманням права місцевого самоврядування на власні адекватні фінансові ресурси, які відповідають повноваженням, що передані на рівень громад, мають диверсифікований і гнучкий характер, а також збереження свободи дії органів управління громад в умовах бюджетного вирівнювання, забезпечення доступу до ринку капіталів. При цьому визначення джерел власних доходів громад ґрунтується на: забезпеченні оптимального охоплення джерел доходів; орієнтуванні на стягнення податків з джерел на території громади; досягненні рівномірного розподілу на території країни джерел формування доходів бюджетів.

3. Серед дієвих інструментів забезпечення фінансової самодостатності територіальних громад у країнах ЄС (використання яких може бути доречним для України) виокремлено податки на економічну діяльність (податки на доходи, податок на прибуток підприємств, майнові податки на комерційну нерухомість і землю, місцевий податок на підприємницьку діяльність) та місцеві запозичення. Податки на економічну діяльність варто розглядати у контексті сильного каузального зв'язку між налагодженістю і якістю взаємодії органів місцевого самоврядування із місцевим бізнесом та рівнем економічного зростання громад. Місцеві запозичення – це можливість залучення додаткових фінансових ресурсів для реалізації інвестиційних проєктів.

Список використаних джерел

1. Balaguer-Coll M. T., Narbón-Perpiñá I., Peiró-Palomino J., Tortosa-Ausina E. *Quality of government and economic growth at the municipal level: Evidence from Spain*. *Journal of Regional Science*. 2022. P. 1–29. URL : <https://doi.org/10.1111/jors.12555>.
2. Kmezic S., Bartlett W., Dulic K. *The impact of fiscal decentralisation on local economic development in Serbia*. *Lex localis – Journal of Local Self-Government*. 2020. Vol. 18 (1). URL : <http://pub.lex-localis.info/index.php/LexLocalis/article/view/1268>.
3. Friedrich P., Gwiazda J., Woon Nam C. *Development of local public finance in Europe*. CE-SIFO Working Paper. 2003. № 1107. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/6634217.pdf>.
4. Canavire-Bacarreza G., Martinez-Vazquez J., Yedgenov B. *Identifying and disentangling the impact of fiscal decentralization on economic growth*. *World Development*. 2020. P. 127. URL : <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2019.104742>.
5. Ivanov S. *Comparative analysis of the local finance systems in the EU countries – conclusions and lessons for Bulgaria*. *Икономически изследвания*. 2017. Год. XXVI, 4. С. 41–72.
6. László V. *Local government debts in the EU countries*. 27 th NISPAcee Annual Conference, 2019; May 24–26; Prague, Czech Republic. URL : https://www.nispa.org/files/conferences/2019/e-proceedings/system_files/papers/local-government-debts-vertesy.pdf.
7. Pavlova-Banova M. *Fiscal decentralization in Europe: effects on local governments*. *Fiscal Autonomy*. *Economic Archive*. 2018, vol. 3, pp. 3-14. URL: <https://dlib.uni-svistov.bg/bitstream/handle/10610/3927/213b82ccdd3a33ac361f9ad95b3dc193.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
8. Hendrickson V. *How do property taxes compare throughout Europe?* *Mansion Global*. 2020. URL : <https://www.mansionglobal.com/articles/how-do-property-taxes-compare-throughout-europe-221884>.
9. Akhmerov O. *Municipal policy of EU countries*. *Актуальні проблеми політики*. 2018. Вип. 61. С. 174–183.
10. *Механізми адміністративно-фінансової децентралізації: світові практики та напрямки їх імплементації в Україні / НАН України. ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України"*; наук. редактор І. З. Сторонянська. Львів, 2018. 106 с.
11. Данилишин Б., Пилипів В. *Децентралізація у країнах ЄС: уроки для України*. *Регіональна економіка*, 2016. № 1. С. 5–11.

12. Місцеві фінанси : підруч. / за ред. д.е.н., проф. О. П. Кириленко. 2-ге вид., доп. і перероб. Тернопіль : Економічна думка, 2014. 448 с.

13. Ligthart J. E., van Oudheusden P. The fiscal decentralisation and economic growth nexus revisited. *Fiscal Studies*. 2017. № 38(1). P. 141–171. URL : <https://doi.org/10.1111/1475-5890.12099>.

14. Municipal governments' finances and investments. OECD Regions and Cities at a Glance 2020. URL : <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/28165277-en/index.html?itemId=/content/component/28165277-en>.

15. Європейська хартія місцевого самоєврядування. Страсбург, 15 жовтня 1985 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text.

16. Key data on local and regional governments in the European Union. OECD. European Commission. 2018. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text.

17. Local taxes on economic activity in municipalities in EU Member States. European Commission. 2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text.

18. World observatory on subnational government finance and investment. OECD. URL : <https://www.oecd.org/regional/observatory-on-subnational-government-finance-and-investment.htm>.

19. Basic principles of local government borrowing. Network of Associations of Local Authorities of South-East Europe. URL : <http://www.nalas.eu/knowledge-center/Basic-Principles-of-Local-Government-Borrowing>.

References

1. Balaguer-Coll, M. T., Narbón-Perpiñá, I., Peiró-Palomino, J., Tortosa-Ausina, E. (2022). Quality of government and economic growth at the municipal level: Evidence from Spain. *Journal of Regional Science*, 1–29. Available at: <https://doi.org/10.1111/jors.12555>.

2. Kmezic, S., Bartlett, W., Dulic, K. (2020). The impact of fiscal decentralisation on local economic development in Serbia. *Lex localis - Journal of Local Self-Government*, 18 (1). Available

at: <http://pub.lex-localis.info/index.php/LexLocalis/article/view/1268>.

3. Friedrich, P., Gwiazda, J., Woon Nam, C. (2003). Development of local public finance in Europe. CESIFO Working Paper, 1107. Available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/6634217.pdf>.

4. Canavire-Bacarreza, G., Martinez-Vazquez, J., Yedgenov, B. (2020). Identifying and disentangling the impact of fiscal decentralization on economic growth. *World Development*, 127. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.world-dev.2019.104742>.

5. Ivanov, S. (2017). Comparative analysis of the local finance systems in the EU countries – conclusions and lessons for Bulgaria. *Ikonomicheski izsledvaniia – Economic Studies*, XXVI, 4, 41–72.

6. László, V. (2019). Local government debts in the EU countries. 27 th NISPAcee Annual Conference. May 24–26; Prague, Czech Republic. Available at: https://www.nispa.org/files/conferences/2019/e-proceedings/system_files/papers/local-government-debts-vertesy.pdf.

7. Pavlova-Banova, M. (2018). Fiscal decentralization in Europe: effects on local governments. *Fiscal Autonomy. Economic Archive*, 3, 3–14. Available at: <https://dlib.uni-svistov.bg/bitstream/handle/10610/3927/213b82ccdd3a33ac361f9ad95b3dc193.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

8. Hendrickson, V. (2020). How do property taxes compare throughout Europe? *Mansion Global*. Available at: <https://www.mansionglobal.com/articles/how-do-property-taxes-compare-throughout-europe-221884>.

9. Akhmerov, O. (2018) Municipal policy of EU countries. *Aktualni problemy polityky – Actual Problems of Politics*, 61, 174–183.

10. Storonyanska, I. Z. (Ed.). (2018). *Mekhanizmy administratyvno-finansovoi detsentralizatsii: svitovi praktyky ta napriamky yikh implementatsii v Ukraini [Mechanisms of administrative and financial decentralization: world practices and directions of their implementation in Ukraine]*. NAN Ukrainy [in Ukrainian].

11. Danylyshyn, B., Pylypiv, V. (2016). *Detsentralizatsia u krainakh YES: uroky dlia Ukrainy [Decentralization in EU countries: lessons for Ukraine]*. *Rehionalna ekonomika – Regional Economy*, 1, 5–11 [in Ukrainian].
12. Kyrylenko, O. P. (Ed.). (2014). *Mistsevi finansy [Local finance]*. Ternopil: Ekonomichna dumka [in Ukrainian].
13. Ligthart, J. E., van Oudheusden, P. (2017). *The fiscal decentralisation and economic growth nexus revisited*. *Fiscal Studies*, 38(1), 141–171. Available at: <https://doi.org/10.1111/1475-5890.12099>.
14. *Municipal governments' finances and investments*. OECD Regions and Cities at a Glance 2020. Available at: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/28165277-en/index.html?itemId=/content/component/28165277-en>.
15. *Yevropeiska hartia mistsevoho samovraduvannia [European Charter of Local Self-Government]*. Strasbourg, October 15, 1985. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text.
16. *Key data on local and regional governments in the European Union*. OECD. European Commission. 2018. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text.
17. *Local taxes on economic activity in municipalities in EU Member States*. European Commission. 2022. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text.
18. *World observatory on subnational government finance and investment*. OECD. Available at: <https://www.oecd.org/regional/observatory-on-subnational-government-finance-and-investment.htm>.
19. *Basic principles of local government borrowing*. Network of Associations of Local Authorities of South-East Europe. Available at: <http://www.nalas.eu/knowledge-center/Basic-Principles-of-Local-Government-Borrowing>.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2022.